

استاندارد بین‌المللی

BS ISO 25964-2

اطلاعات و مستندسازی - اصطلاح‌نامه‌ها
و تعامل پذیری آن‌ها با واژگان‌های دیگر

بخش دوم:
تعامل پذیری با واژگان‌های دیگر

نویسنده:

مؤسسه استاندارد بریتانیا

مترجمان:

زهرا دهسوانی

نسیم قیاسی

ویراستار:

حمید کشاورز

(عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان)



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

استاندارد بین‌المللی BS ISO 25964-2

اطلاعات و مستندسازی - اصطلاح‌نامه‌ها
و تعامل‌پذیری آن‌ها با واژگان‌های دیگر
بخش دوم: تعامل‌پذیری با واژگان‌های دیگر



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پرونده علوم و فناوری اطلاعات ایران

نویسنده: مؤسسه استاندارد بریتانیا

مترجمان: زهرا دهرانی dehsaraie@irandoc.ac.ir

نسیبیم قیاسی nassim.ghiasi@gmail.com

ویراستار: حمید کشاورز (عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان)

© ۱۳۹۳: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

صفحه‌آرا و طراح جلد: رحیم کبیرصابر

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲ | شمارگان: ۱۲۵۰ | بها: ۷۰,۰۰۰ ریال

تلفن پخش: ۸۸۸۹۹۶۸۰ (۰۲۱)

عنوان و نام پدیدآور	استاندارد بین‌المللی BS ISO 25964-2: اطلاعات و مستندسازی - اصطلاح‌نامه‌ها و تعامل‌پذیری آن‌ها با واژگان دیگر بخش دوم: تعامل‌پذیری با واژگان‌های دیگر نویسنده مؤسسه استاندارد بریتانیا؛ مترجم زهرا دهرانی.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، انتشارات چاپار ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۲۰۴ ص.
شابک	۷۰,۰۰۰ ریال: 978-964-7519-81-6
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	عنوان اصلی: ISO25964-2: Information and documentation thesauri and international standard ...with other vocabularies interoperability
موضوع	اصطلاح‌نامه‌ها - روش‌شناسی
موضوع	کتابداری - استانداردها
شناسه افزوده	قیاسی، نسیبیم، ۱۳۵۵ - مترجم
شناسه افزوده	دهرانی، زهرا، ۱۳۳۹ - مترجم
شناسه افزوده	مؤسسه استاندارد بریتانیا
شناسه افزوده	British Standards Institution
شناسه افزوده	پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۲ الف ۶۹۵/۴۶ Z
رده‌بندی دیویی	۰۲۵/۴۹
شماره کتابشناسی ملی	۳۲۷۲۱۴۴

این کتاب از انتشارات پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران است که با همکاری نشر چاپار منتشر شده است

مقدمه مترجمان

اصطلاح‌نامه‌بازایی اطلاعات از کار پیشگامان در دهه ۱۹۶۰ سربرآورد و تا ۱۹۷۴ اصول و رهنمودهای عملی ساخت اصطلاح‌نامه در قالب استاندارد بین‌المللی ISO 2788 همچنین استانداردهای ملی نظیر ANSI/NISO Z39.19 پابرجا ماند. به‌روزرسانی‌های پی‌درپی این قواعد اخیراً به انتشار ایزو ۲۵۹۶۴ با عنوان: اطلاعات و مستندسازی - اصطلاح‌نامه‌ها و تعامل‌پذیری آن‌ها با واژگان‌های دیگر - در دو بخش انجامید. این استاندارد بین‌المللی دوبخشی جدید را کارگروهی شامل اعضای از ۱۵ کشور،^۱ رئیس از انگلستان و دبیرخانه‌ای در امریکا که توسط NISO اداره می‌شود، تهیه کرده‌اند. بخش اول به نام ISO 25964-1/اصطلاح‌نامه‌های بازایی اطلاعات در اوت ۲۰۱۱ آماده شد که ترجمه فارسی آن نیز در سال ۱۳۹۰ به چاپ رسید. این استاندارد، به‌روزرسانی، بازبینی و جایگزینی ISO 2788 و ISO 5964 و نیز بخش‌هایی از BS 8723 است. این نسخه اخیر توانسته است از تمام کارهای پیشین مثلاً نتایج کارگاه NISO در سال ۱۹۹۹ و الگوی داده‌ای و طرح تهیه‌شده در BS 8723 بهره‌گیرد.

دامنه مطالب ISO 25964-1 شامل محتوا و ساخت اصطلاح‌نامه‌های تک یا چندزبانه، راهنمای استفاده از تحلیل چهریزه‌ای در اصطلاح‌نامه‌ها، راهنمای مدیریت تدوین و نگهداری اصطلاح‌نامه، الزامات کارکردی نرم‌افزارهای مدیریت اصطلاح‌نامه، یک الگوی داده و طرح ایکس ام ال رایگان موجود در یک پایگاه اینترنتی به میزبانی NISO است.

بخش دوم آن به نام ISO 25964-2 درباره تعامل‌پذیری میان اصطلاح‌نامه‌ها و سایر واژگان‌ها از مرحله پیش‌نویس استاندارد بین‌المللی در سال ۲۰۱۲ شروع شد و سرانجام در ۱۵ مارس ۲۰۱۳ به چاپ رسید.^۱ اصول و روش‌های نگاشت موضوع اصلی آن هستند. مطالب این استاندارد شامل تعامل‌پذیری با طرحواره‌های رده‌بندی، واژگان‌های طبقه‌بندی‌شده، طرح سرعنوان موضوعی، هستی‌شناسی‌ها، اصطلاح‌شناسی‌ها، فهرست‌های مستند اسامی و حلقه‌های مترادف که یک مفهوم معین را با فهرست کردن تمام اصطلاحات ممکن که می‌توان برای انتقال آن مفهوم در متن به کار برد، بازنمایی می‌کند، است.

1. ISO 25964 Information and Documentation - Thesauri and Interoperability with other Vocabularies
Part 1: Thesauri for Information Retrieval (published August 2011)
Part 2: Interoperability with other Vocabularies (published March 2013)

این کتاب از ۲۴ بخش اصلی شامل دامنه، مراجع اصولی، نمادها، کوتاه‌نوشت‌ها و دیگر قراردادهای اهداف تعامل‌پذیری و نگاشت، شناسایی عناصری که باید نگاشت شوند، الگوی ساختاری برای نگاشت بین واژگان‌ها، انواع نگاشت، نگاشت هم‌ارزی، نگاشت سلسله‌مراتبی، نگاشت همبستگی، نگاشت هم‌ارزی کامل، ناقص و جزئی، کاربرد نگاشت در بازیابی اطلاعات، مدیریت پیش‌همارایی، فنون شناسایی نگاشت‌های ممکن، مدیریت داده‌ها، نمایش واژگان‌های نگاشت‌شده، طرحواره‌های رده‌بندی طرحواره‌های رده‌بندی به کاررفته در مدیریت مدارک، واژگان‌های طبقه‌بندی‌شده، طرحواره‌های سرعنوان موضوعی، هستی‌شناسی‌ها، اصطلاح‌شناسی‌ها، فهرست مستند اسامی و حلقه‌های مترادف تشکیل شده است که در هر کدام ویژگی‌های کلیدی و پیشینه و روابط و مؤلفه‌های معنایی در ارتباط با اصطلاح‌نامه‌ها مورد بحث قرار گرفته است.

در انتخاب معادل‌های فارسی سعی بر ایجاد ارتباط نزدیک با کاربر بوده است و در برخی موارد ناگزیر به پیشنهاد معادل فارسی جدید شده‌ایم. مانند crosswalk که معادل فارسی نمای متقابل به پیشنهاد ویراستار برای آن انتخاب شد. برای آگاهی کاربران کتاب، معادل‌های فارسی انتخاب شده برای هر یک از اصطلاح‌های انگلیسی، در واژه‌نامه‌های انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی در پایان کتاب آمده است.

در پایان لازم می‌دانیم سپاس خود را به تمامی بزرگوارانی تقدیم داریم که در پدید آمدن این اثر سهمی داشته‌اند، از آن میان: جناب آقای حمید کشاورز به خاطر ویراستاری این اثر، سرکار خانم دکتر ملوک السادات حسینی بهشتی و جناب آقای سیدابراهیم عمرانی و جناب آقای حسین مختاری معمار برای راهنمایی‌های ارزنده‌شان که پرسش‌های ما را بی‌پاسخ نگذاشتند؛ آقای موسی محمدی بزنج مدیر محترم انتشارات چاپار برای به ثمر رسیدن این کتاب و همچنین آقای رحیم کبیرصابر که با حوصله فراوان این اثر را آراستند، در خور تقدیر هستند. خوانندگان فرهیخته که کاستی‌های این ترجمه را گوشزد می‌کنند، بر ما منت فراوان می‌گذارند. امید که ترجمه این استاندارد به‌روز بین‌المللی، مورد استفاده صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران تهیه اصطلاح‌نامه‌ها و پایگاه‌های داده در کشور قرار گیرد.

زهرا دهسرای

نسیم قیاسی

فهرست مطالب

۵	مقدمه مترجمان
۱۱	پیش گفتار
۱۳	مقدمه
۱۵	۱. دامنه
۱۵	۲. مراجع اصولی
۱۶	۳. تعاریف و اصطلاحات
۳۹	۴. نمادها، کوتاه‌نوشت‌ها و دیگر قراردادهای
۴۱	۵. اهداف و شناسایی
۴۱	۱-۵. اهداف تعامل‌پذیری و نگاشت
۴۱	۲-۵. شناسایی عناصری که باید نگاشت شوند
۴۲	۶. الگوهای ساختاری برای نگاشت بین واژگان‌ها
۴۲	۱-۶. کلیات
۴۲	۲-۶. الگوی ۱: وحدت ساختاری
۴۳	۳-۶. الگوی ۲: پیوند مستقیم
۴۴	۴-۶. الگوی ۳: ساختار کانونی
۴۶	۵-۶. نگاشت گزینشی
۴۷	۶-۶. انتخاب از میان گزینه‌ها
۴۹	۷. انواع نگاشت
۴۹	۱-۷. کلیات
۴۹	۸. نگاشت هم‌ارزی
۴۹	۱-۸. کلیات
۵۰	۲-۸. هم‌ارزی ساده

- ۵۱ ۳-۸. هم‌ارزی مرکب
- ۵۵ ۹. نگاشت‌های سلسله‌مراتبی
- ۵۶ ۱۰. نگاشت همبستگی
- ۵۷ ۱۱. هم‌ارزی کامل، ناقص و جزئی
- ۵۷ ۱-۱۱. کلیات
- ۵۸ ۲-۱۱. هم‌ارزی کامل
- ۵۸ ۳-۱۱. هم‌ارزی ناقص
- ۶۰ ۴-۱۱. هم‌ارزی جزئی
- ۶۰ ۱۲. کاربرد نگاشت در بازایی اطلاعات
- ۶۰ ۱-۱۲. مقدمه
- ۶۱ ۲-۱۲. وساطت انسان
- ۶۲ ۳-۱۲. نمونه‌هایی از کاربرد نگاشت
- ۶۶ ۴-۱۲. نتیجه‌گیری و پیشنهادات
- ۶۷ ۱۳. مدیریت پیش‌همارایی
- ۶۷ ۱-۱۳. مقدمه
- ۶۹ ۲-۱۳. نگاشت میان اصطلاح‌نامه و طرحواره‌ای با پر نوشت‌های وابسته به متن
- ۷۹ ۳-۱۳. نگاشت رده‌های پیچیده‌تر
- ۸۱ ۱۴. روش‌هایی برای تشخیص نگاشت‌های ممکن
- ۸۱ ۱-۱۴. فرایند کلی
- ۸۴ ۲-۱۴. انطباق مستقیم به کمک رایانه
- ۸۶ ۳-۱۴. نگاشت رخداد همزمان
- ۸۶ ۴-۱۴. روش‌های دیگر
- ۸۶ ۱۵. مدیریت داده‌ها
- ۸۶ ۱-۱۵. انواع داده‌های قابل ثبت
- ۸۹ ۲-۱۵. ذخیره داده‌ها
- ۹۰ ۳-۱۵. نگهداری داده‌های نگاشت

۱۶. نمایش واژگان‌های نگاشت‌شده.....	۹۳
۱-۱۶. کلیات.....	۹۳
۲-۱۶. نمایش تک‌مدرکی.....	۹۵
۳-۱۶. نمایش‌های کامل مبتنی بر یکی از واژگان‌ها.....	۹۸
۴-۱۶. نماهای متقابل.....	۱۰۰
۱۷. طرحواره‌های رده‌بندی.....	۱۰۱
۱-۱۷. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۰۱
۲-۱۷. روابط و مؤلفه‌های معنایی در مقایسه با مؤلفه‌های اصطلاح‌نامه‌ای.....	۱۰۵
۳-۱۷. پیشنهادهایی برای نگاشت میان اصطلاح‌نامه و طرحواره رده‌بندی.....	۱۰۹
۱۸. طرحواره‌های رده‌بندی به کاررفته در مدیریت مدارک.....	۱۱۰
۱-۱۸. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۱۰
۲-۱۸. روابط و مؤلفه‌های معنایی در مقایسه با مؤلفه‌های اصطلاح‌نامه‌ای.....	۱۱۲
۳-۱۸. پیشنهادهایی برای تعامل‌پذیری با اصطلاح‌نامه‌ها.....	۱۱۴
۱۹. واژگان طبقه‌بندی‌شده.....	۱۱۶
۱-۱۹. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۱۶
۲-۱۹. انواع واژگان طبقه‌بندی‌شده.....	۱۱۸
۳-۱۹. روابط و مؤلفه‌های معنایی.....	۱۲۰
۴-۱۹. نگاشت میان اصطلاح‌نامه و واژگان طبقه‌بندی‌شده.....	۱۲۲
۲۰. طرحواره‌های سرعنوان موضوعی.....	۱۳۰
۱-۲۰. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۳۰
۲-۲۰. روابط و مؤلفه‌های معنایی.....	۱۳۲
۳-۲۰. نگاشت سرعنوان‌های موضوعی به از مفاهیم اصطلاح‌نامه‌ای.....	۱۳۴
۲۱. هستی‌شناسی‌ها.....	۱۳۹
۱-۲۱. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۳۹
۲-۲۱. روابط و مؤلفه‌های معنایی.....	۱۴۲
۳-۲۱. مقایسه ساختاری میان اصطلاح‌نامه و هستی‌شناسی.....	۱۴۷

۴-۲۱. تعامل‌پذیری با اصطلاح‌نامه‌ها.....	۱۴۸
۲۲. اصطلاح‌شناسی‌ها.....	۱۵۱
۱-۲۲. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۵۱
۲-۲۲. روابط و مؤلفه‌های معنایی در مقایسه با اصطلاح‌نامه.....	۱۵۳
۳-۲۲. تعامل‌پذیری با اصطلاح‌نامه.....	۱۵۵
۲۳. فهرست‌های مستند اسامی.....	۱۵۷
۱-۲۳. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۵۷
۲-۲۳. روابط و مؤلفه‌های معنایی.....	۱۶۰
۳-۲۳. نگاشت میان اصطلاح‌نامه و فهرست مستند اسامی.....	۱۶۲
۲۴. حلقه‌های مترادف.....	۱۶۷
۱-۲۴. ویژگی‌های کلیدی و پیشینه.....	۱۶۷
۲-۲۴. روابط و مؤلفه‌های معنایی.....	۱۶۸
۳-۲۴. تعامل‌پذیری با اصطلاح‌نامه‌ها.....	۱۶۹
پیوست آ (برای اطلاع).....	۱۷۱
فهرست منابع.....	۱۷۹
واژه‌نامه انگلیسی - فارسی.....	۱۸۳
واژه‌نامه فارسی - انگلیسی.....	۱۸۹
نمایه.....	۱۹۵

پیش گفتار

ایزو (مؤسسه بین‌المللی استانداردسازی)، مجمعی جهانی از نهادهای ملی استاندارد (نهادهای عضو ایزو) است. کار آماده‌سازی استانداردهای بین‌المللی را معمولاً کمیته‌های فنی ایزو انجام می‌دهند. هریک از اعضای ایزو که به یکی از مباحث موضوع کار هر یک از کمیته‌های فنی علاقه‌مند باشد، حق دارد در آن کمیته نمایندگی داشته باشد. سازمان‌های بین‌المللی دولتی یا غیردولتی مرتبط با ایزو نیز در این کار شرکت دارند. ایزو با هیئت بین‌المللی فنون الکترونیک (آی‌ای‌سی) در همه زمینه‌های استانداردسازی حوزه فنون الکترونیک، همکاری تنگاتنگ دارد.

استانداردهای بین‌المللی مطابق با قوانین موجود در بخش ۲ رهنمودهای ایزو/آی‌ای‌سی پیش‌نویس می‌شوند.

مهم‌ترین وظیفه کمیته‌های فنی، تهیه استانداردهای بین‌المللی است. پیش‌نویس استانداردهای بین‌المللی که به تصویب کمیته‌های فنی رسیده باشد، برای رأی‌گیری در اختیار اعضا قرار می‌گیرد. انتشار یک پیش‌نویس به عنوان استاندارد بین‌المللی، به تأیید دست کم ۷۵٪ اعضای رأی‌دهنده نیاز دارد.

باید توجه داشت که برخی اجزای این سند ممکن است مشمول حقوق ثبت اختراعات باشند. ایزو مسئولیتی در قبال شناسایی تمام یا بخشی از این حقوق ندارد.

استاندارد ISO 25964-2 را کمیته فرعی شناسایی و توصیف (SC 9)، از کمیته فنی اطلاعات و مستندسازی (ISO/TC 46) تهیه کرده است.

بندهای ۱ تا ۱۳ استاندارد ISO 25964-1:2011 بیشتر به محتوای استانداردهای ISO 2788:1986 و ISO 5964:1985 مربوط می‌شود. سایر بندهای ISO 25964-1 و تمام بخش

حاضر از ISO 25964 به زمینه‌های تازه‌ای می‌پردازند که پیش‌تر در هیچ استاندارد بین‌المللی مطرح نشده‌است.

استاندارد ISO 25964 تحت عنوان کلی *اطلاعات و مستندسازی*^۱ - اصطلاح‌نامه‌ها و تعامل‌پذیری^۲ آن‌ها با واژگان‌های دیگر، شامل بخش‌های زیر است:

- بخش ۱: اصطلاح‌نامه‌های بازایی اطلاعات^۳

- بخش ۲: تعامل‌پذیری با واژگان‌های دیگر

ISO 25964-1 به تدوین و نگهداری اصطلاح‌نامه‌های تک‌زبانه و چندزبانه، شامل قالب‌ها و پروتکل‌های تبادل اطلاعات، می‌پردازد.

بخش حاضر نیز دربارهٔ تعامل‌پذیری اصطلاح‌نامه‌های گوناگون با یکدیگر و با انواع دیگر واژگان ساختاریافته است.

استاندارد ISO 25964 بیشتر به تدوین و نگهداری اصطلاح‌نامه‌ها می‌پردازد تا چگونگی استفاده از آن‌ها در نمایه‌سازی، که موضوع استاندارد ISO 999 است.